Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Kirjallinen asiantuntijalausunto

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt Poliisihallituksen asiantuntijan kirjallista lausuntoa viitteessä mainitussa asiassa. Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavaa.

1 Ajoterveyden valvonnan kokonaisuudesta

Liikenneturvallisuuden ja sen olennaisena osana olevan ajoterveyden valvonnan toimivuuden kannalta lääkäreiden ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten panos on erittäin tärkeä. Ainoastaan terveydenhuollon ammattilaisilla on osaaminen ajoterveydentilan selvittämiseen ja asiantuntijanäkemyksen antamiseen ajoterveysedellytysten täyttymisestä tai täyttymättä jäämisestä. Tämä vaatii välttämättä lääketieteellistä asiantuntemusta. Lääkäreiden ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten olennainen rooli osana liikenneturvallisuuden varmistamista ja edistämistä on tärkeää muistaa kaikissa yhteyksissä.

Poliisi kohtaa päivittäin työssään liikennevalvonnan, rikostorjunnan, valvonta- ja hälytystoiminnan sekä lupahallinnon tehtävissä henkilöitä, joiden kohdalla voidaan epäillä ajoterveydentilan olevan puutteellinen. Näissä tilanteissa poliisi voi käynnistää ajoterveydentilan selvittämisen ajokorttilain (386/2011) 20 §:n nojalla ja määrätä henkilön esimerkiksi toimittamaan ajoterveyttään koskevan lääkärinlausunnon asian selvittämiseksi sekä viime kädessä määrätä henkilön ajokieltoon. Poliisin puuttuminen asiaan tapahtuu kuitenkin näissä tilanteissa liikenneturvallisuuden varmistamisen ja edistämisen kannalta tietyllä tapaa jälkikäteen, sillä asian tullessa vireille nämä henkilöt liikkuvat ajoneuvolla liikenteessä ja ovat siten saattaneet jo muodostaa suurenkin riskin liikenneturvallisuudelle.

Tämän vuoksi on tärkeää, että lainsäädännössä on instrumentteja myös etukäteen tapahtuvalle valvonnalle. Ajokorttihakemusten yhteydessä toteutetut lääkärintarkastukset, lääkärin arvion perusteella useammin toteutettavat ajo-oikeuden haltijan lääkärintarkastukset tietyissä tilanteissa sekä ikääntyvien säännönmukaiset tihennetyt lääkärintarkastukset ovat etukäteisinä - siis ennen varsinaisten riskien ilmaantumista - toimenpiteinä olennainen osa ajoterveyden valvontaa. Tämä etukäteisvalvonta yhdistettynä poliisin omassa työssään toteuttamaan ajoterveyden valvontaan muodostaa

toimiessaan valvontakokonaisuudesta tehokkaamman ja vaikuttavamman. Tästä syystä valvontaa koskeviin säännöksiin tehtävät muutokset tulisi myös aina arvioida valvontakokonaisuuden kannalta siten, että muutoksista huolimatta valvonta edelleen säilyttää siltä vaadittavan tason. Oikea-aikainen ja tehokas ajoterveyden valvonta vaikuttaa liikenneturvallisuuteen ja säästää viime kädessä ihmishenkiä.

2 Ehdotetun lakimuutoksen vaikutuksista poliisin kannalta

Ajokorttilainsäädännössä ei oteta kantaa siihen, missä organisaatiossa työskentelevät tai missä asemassa olevat lääkärit voivat antaa ajoterveyteen liittyviä lääkärinlausuntoja. Lausuntoja antavat tällä hetkellä sekä julkisella että yksityisellä sektorilla työskentelevät lääkärit. Ajokorttilainsäädäntöön ei ole tässä yhteydessä esitetty muutoksia. Nyt esitettävällä terveydenhuoltolain 22 §:n muutoksella nykyistä käytäntöä muutettaisiin siten, että julkisen sektorin perusterveydenhuollolla ei enää olisi velvollisuutta antaa ajoterveyteen liittyviä lausuntoja. Esitetty muutos on poliisin kannalta periaatteellisella tasolla suhteellisen vähäinen. Käytännössä vaikutuksia poliisin työhön voi kuitenkin seurata.

Tehtävien eriytymisestä ehdotetulla tavalla seuraa, että henkilöä hoitavan tahon ollessa julkisen sektorin perusterveydenhuolto, ei ajoterveyteen liittyvää lausuntoa enää anna sama taho. Tästä voi aiheutua ongelmia tiedonkulkuun perusterveydenhuollosta niille lääkäreille, jotka antavat ajoterveydentilaan liittyviä lausuntoja. Lausunnon antavan lääkärin käytettävissä tulisi olla kaikki kyseisen henkilön terveydentilaan vaikuttavat tiedot, mikä ei välttämättä toteudu tehtävien eriytyessä ja henkilön voidessa kieltää Kanta-järjestelmään hänestä kirjattujen tietojen käyttäminen. Tällöin on mahdollista, että ajoterveyteen liittyvän lausunnon kirjoittavalla lääkärillä ei tosiasiassa ole kaikkia merkityksellisiä tietoja käytettävissään. Riski puutteellisin tiedoin annettavasta lausunnosta kasvaa, ja ajoterveydentilan täyttymättä jäämisestä huolimatta henkilö siis saa puoltavan lausunnon ja tämän johdosta hän saa edelleen jatkaa liikenteessä ajoneuvon kuljettamista.

Poliisissa nähdään riskinä myös liiketaloudellisen toiminnan puitteissa annettavien lääkärinlausuntojen määrän lisääntyminen siinä mielessä, että liiketaloudellisessa toiminnassa asiakastyytyväisyydellä ja henkilön halukkuudella jatkaa asiakassuhdettaan saman terveyspalveluyrityksen kanssa voi olla vaikutusta lääkärinlausuntojen antamiseen ainakin niissä tilanteissa, joissa ajoterveyden täyttymättä jääminen on hyvin lähellä. Tällöin liiketaloudelliset seikat voivat vaikuttaa lääkärinlausunnon antamiseen. Tämän seurauksena liikenteessä voi olla kuljettajia, joiden ajoterveydentila ei täyty tai joiden ajoterveydentilaa tulisi vähintäänkin seurata säännönmukaisesti ja tiheästi.

Näiden riskien olemassaolo on liikenneturvallisuuden kannalta varsin huolestuttavaa. Kun henkilö on saanut ajoterveyttään puoltavan lääkärinlausunnon, ei poliisilla ole edellytyksiä käynnistää ajoterveyden valvontatoimenpiteitä ennen kuin asiassa ilmenee uusia perusteita. Ajoterveydentilan

puutteet ovat Onnettomuustietoinstituutin (OTI) mukaan aiheuttajina tai taustariskinä yli puolessa kuolemaan johtaneista liikenneonnettomuuksista. Tilanteisiin olisi siis olennaisen tärkeää voida puuttua ennakollisesti.

Lisäksi tehtävien eriytyminen aiheuttaa huolta julkisen sektorin perusterveydenhuollon henkilöstön osaamisen näkökulmasta. Ajoterveyden arviointi on jokaisen terveydenhuollon ammattilaisen työtä päivittäin riippumatta siitä, sisältyykö tehtäviin ajoterveyteen liittyvien lääkärinlausuntojen antaminen. Osaamisesta tulisi huolehtia myös jatkossa, eivätkä ajoterveysasiat saisi unohtua tai muodostua vähämerkityksisiksi myöskään perusterveydenhuollossa. On tärkeää, että tällä sektorilla myös jatkossa tiedostetaan ajokorttilain 21 §:n sisältämä ilmoitusvelvollisuus ja -oikeus ajoterveydentilan muusta kuin pysyvästä heikentymisestä ja päihteiden jatkuvasta käytöstä. Julkisen sektorin perusterveydenhuollolla on myös roolia henkilöiden ohjaamisessa erikoissairaanhoidon piiriin myös ajoterveydentilan selvittämisen kannalta. Osaamiselle on jatkossa jopa entistä enemmän tarvetta väestön ikääntyessä ja ajoterveydentilaan vaikuttavien terveydellisten haasteiden samalla lisääntyessä.

3 Lääkärinlausuntojen ja terveydenhuollon ammattilaisten ilmoitusten sisällöstä sekä sääntelyn kehittämistarpeista

Liikenneturvallisuuden kannalta olennaista olisi, että lääkäreiden ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten rooli nimenomaan liikenneturvallisuuden edistäjinä ja lisääjinä ymmärretään, huomataan ja sitä myös korostetaan.

Poliisin näkökulmasta huolta aiheuttavat mm. tilanteet, joissa annetaan keskenään ristiriitaisia lääkärinlausuntoja tai annettu lääkärinlausunto on sisällöllisesti epäselvä. Ristiriitaiset lääkärinlausunnot ovat tyypillisesti tilanteita, joissa henkilö on ensin saanut lääkäriltä lausunnon, jonka mukaan hänen terveydentilansa on sellainen, etteivät ajoterveysedellytykset täyty. Välittömästi tämän jälkeen henkilö saa kuitenkin toiselta lääkäriltä uuden lausunnon, jonka mukaan ajoterveysedellytykset täyttyvät, mikä näissä olosuhteissa saattaa jälkimmäisen lausunnon oikeellisuuden epäselväksi ja jopa kyseenalaiseksi. Sisällöllisesti epäselvät lausunnot puolestaan liittyvät yksittäisen lausunnon sisällöllisiin ristiriitaisuuksiin, joiden johdosta lausunnosta ei käy ilmi, täyttyvätkö ajoterveysedellytykset tai mitä lääkäri on tarkoittanut esimerkiksi henkilön jatkoseurannan osalta. Näiden tilanteiden selvittely jää poliisin tehtäväksi, mikä vie turhaan resursseja ja viivästyttää itse asian eli ajoterveyden valvonnan käynnistymistä tai etenemistä.

Osin asia olisi ratkaistavissa osaamisen lisäämisen avulla, mutta olisi hyvä selvittää myös lainsäädännöllisiä keinoja tilanteen parantamiseksi. Tällaisina voisivat tulla kyseeseen lääkäreiden valvontaan liittyvien säännösten terävöittäminen ja selkeyttäminen siten, että poliisi voisi tehdä esimerkiksi Valviralle tai muulle terveyspalveluja valvovalle viranomaiselle ilmoituksen terveydenhuollon ammattilaisesta, jonka toiminta vaarantaa liikenneturvallisuutta. Tämänkaltainen sääntely korostaisi sitä, että ajoterveyteen liittyviä tarkastuksia tehdessään ja ajoterveyttä koskevia lausuntoja antaessaan

lääkärin tulee arvioida asiaa erityisesti liikenneturvallisuuden kannalta eikä kyse siinä mielessä ole ainoastaan tavanomaisesta potilaan ja lääkärin välisestä suhteesta.

Ajoterveyden valvonnan kehittämisen kannalta olennaisen tärkeää olisi terävöittää lääkäreiden ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten ajokorttilain 21 §:n mukaisen ilmoitusvelvollisuuden tai -oikeuden käyttämistä. Tämän säännöksen nojalla lääkärillä on velvollisuus ja sairaanhoitajalla sekä terveydenhoitajalla on oikeus tehdä poliisille ilmoitus, jos ajokorttiluvan hakija tai ajo-oikeuden haltija ei täytä ajokorttilaissa säädettyjä ajoterveysvaatimuksia jatkuvan päihteiden käytön tai terveydentilan muun kuin tilapäisen heikentymisen takia. Terveydenhuollon ammattilaisilla on päivittäisen työnsä yhteydessä jatkuvasti kontakteja ajokortin hakemista suunnitteleviin henkilöihin ja ajo-oikeuden haltijoihin, ja heillä on mahdollisuus työnsä yhteydessä havaita ajoterveydentilan puutteita, muutoksia ja heikentymistä. Terveydenhuollon ammattilaiset ovat liikenneturvallisuuden kannalta avainroolissa käynnistämään etukäteistä ajoterveyden valvontaa tekemällä asiasta poliisille ilmoituksen.

Tärkeää on, että tätä ilmoitusvelvollisuutta korostettaisiin ja sen käyttöä terävöitettäisiin siten, että ilmoituksia tehtäisiin nykyistä enemmän. Ilmoituksen voi tehdä sekä julkisella sektorilla että yksityisellä sektorilla työskentelevä terveydenhuollon ammattilainen.

Ajokorttilain sääntely on tältä osin selkeää ja riittävää. Terävöittämistä olisi kuitenkin mahdollista tehdä esimerkiksi lisäämällä asiaa koskevaa sääntelyä myös muuhun lainsäädäntöön siten, että tästä ja myös muista samankaltaisista velvollisuuksista ja oikeuksista olisi säädetty samassa laissa tiedon löytämisen varmistamisen näkökulmasta. Sääntelyssä olisi hyvä pyrkiä poistamaan asiassa mahdollisesti olevia haasteita korostamalla esimerkiksi sitä, että ilmoituksen tekemisessä on kyse lääkärin lakisääteisestä velvollisuudesta, johon ei sisälly harkintamahdollisuutta.

Tässä tarkoitetut muutosehdotukset olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023) ja lakiin terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994).

4 Lopuksi

Olennaista ajoterveyden valvonnan kannalta on, että lääkärinlausunnot olisivat sisällöllisesti ja keskenään ristiriidattomia, että ne perustuisivat aitoon ja riittävään ajoterveyden arviointiin ja että lääkärillä tulisi olla lausuntoa antaessaan käytettävissä kaikki olennainen tieto henkilön terveydentilasta. Tällä tavoin lääkärinlausunnot palvelisivat parhaalla mahdollisella tavalla niillä olevaa tarkoitusta eli ajoterveydentilan valvontaa ja sen kautta liikenneturvallisuutta.

Valvonnan kokonaisuus muodostuisi tehokkaaksi ja toimivaksi ottamalla huomioon edellä selostetun ilmoitusvelvollisuuden terävöittäminen. Näin

ilmoituksia annettaisiin matalalla kynnyksellä, kattavasti ja välittömästi ajoterveydentilassa esiin tulleiden puutteiden havaitsemisen jälkeen.

Tällaisessa ideaalitilanteessa suurta merkitystä ei ole sillä, missä organisaatiossa lausunnon antava lääkäri työskentelee. Hänen osaamisensa varmistamisen ja siinä mahdollisesti ilmenevien puutteiden osalta olisi lisäksi säädetty lääkäreiden toimintaa valvovalle viranomaiselle reagointimahdollisuus viimesijaisena liikenneturvallisuuden varmistajana.

ylitarkastaja Henna Salmi

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 24.11.2024 klo 12:12. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.